

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

15 05 2023

м. Київ

№ 560

Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації практичних психологів закладів освіти «Психолого-педагогічні методи та інструменти роботи з психологічною травмою, обумовленою воєнним станом»

Відповідно до абзацу п'ятнадцятого пункту 10 Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 (із змінами), підпункту 47 пункту 4 та пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (із змінами), пункту 6.1.2 Стратегічної цілі 6.1 Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2023 рік, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 10.01.2023 № 15,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Типову програму підвищення кваліфікації практичних психологів закладів освіти «Психолого-педагогічні методи та інструменти роботи з психологічною травмою, обумовленою воєнним станом» (далі – Типова програма), що додається.
2. Директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти (Єресько О.) забезпечити оприлюднення Типової програми на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України.
3. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і
науки України**

15.05 2023 № 560

**Типова програма
підвищення кваліфікації практичних психологів закладів освіти
«Психолого-педагогічні методи та інструменти роботи з психологічною
травмою, обумовленою воєнним станом»**

Розробники: Державна установа «Український інститут розвитку освіти»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Загальні положення

Типова програма підвищення кваліфікації для практичних психологів закладів освіти щодо психолого-педагогічних методів та інструментів роботи з психологічною травмою, обумовленою воєнним станом (далі – Типова програма), відповідно до міжнародних стандартів та державної політики у сфері освіти.

Актуальність:

З 24 лютого 2022 року Україна зіткнулася з однією з найбільших надзвичайних ситуацій у Європі з часів Другої світової війни. Війна росії проти України призвела до великих людських жертв, величезної кількості поранень та масової міграції. Агентства ООН повідомляють, що сьогодні кожна українська родина стикається з проблемами психічного здоров'я, адже, за даними Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), 33 % українців та українок вимушено покинули домівки, а 5 мільйонів дітей потребують допомоги.

Психологічна травма, спричинена стресовим чинником війни, часто може призвести до когнітивних, фізичних та соціально-емоційних проблем, особливо у дітей, впливаючи на те, як вони навчаються, розвиваються та взаємодіють з іншими.

Незважаючи на масштабність і складність проблеми, система освіти має великі можливості для допомоги учасникам освітнього процесу. Її професійний та організаційний ресурс, сфера соціального впливу дають змогу здійснювати комплексний і системний підхід до всіх учасників освітнього процесу.

Одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога здобувачам освіти та їхня емоційна підтримка.

Саме тому важливим є питання підвищення професійної компетентності педагогічних працівників у напрямі оволодіння ними сучасними технологіями психологічної допомоги.

Визнання такого впливу є важливою відправною точкою для подолання наслідків травми у дітей під час війни. Враховуючи вищезазначені потреби 15000 психологів, які працюють у системі Міністерства освіти і науки України, потребують підвищення кваліфікації з урахуванням викликів сучасного контексту війни.

Усі послуги з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, що надаються практичним психологом у закладі освіти, повинні включати наскрізні компетенції, які забезпечують створення стійких і довготривалих змін у програмах зі збереження ПЗПСП. Це є основною причиною та важливим мотиваційним аспектом для розробки Програми.

Цільова група: практичні психологи закладів освіти.

Обсяг: 45 годин (1,5 кредити ЄКТС).

Форми підвищення кваліфікації: інституційна: очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна; дуальна; на робочому місці; змішана.

Мета підвищення кваліфікації: формування та розвиток компетентностей практичних психологів закладів освіти щодо системного здійснення заходів з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах війни та постконфліктний період.

Реалізація вищезазначеної мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. Опрацювати структуру багаторівневої моделі надання психосоціальної підтримки (за пірамідою інтервенцій з охорони ПЗПСП) Міжвідомчого постійного комітету (МПК) та рекомендувати до використання у практичній діяльності фахівцям у системі освіти.

2. Ознайомити із порядком інтеграції послуг з охорони ПЗПСП на різних рівнях реалізації освітнього процесу.

3. Розвинути професійні компетентності практичних психологів шляхом імплементації моделі комплексного надання послуг з охорони ПЗПСП в умовах війни та постконфліктний період.

4. Розкрити різновиди командної роботи та апробувати алгоритми співпраці міждисциплінарної команди з питань надання послуг зі збереження ПЗПСП учасників освітнього процесу.

5. Удосконалити навички добирати і використовувати стандартизований діагностичний інструментарій, протоколи реагування та науково обґрунтовані програми (методики та втручання) для подолання тривоги, стресу, зниження інтелектуальних здібностей та концентрації уваги, панічних атак серед здобувачів освіти та педагогічних працівників.

6. Розвивати вміння застосовувати справедливі практики для різноманітних категорій здобувачів освіти у наданні індивідуальних або спеціалізованих послуг з ПЗПСП, які пронизують усі аспекти надання послуг з ПЗПСП у закладі освіти в умовах війни та постконфліктний період.

7. Опанувати дистанційні форми психосоціальної підтримки та освіти у важкодоступних місцях в умовах воєнного стану.

8. Сформувати навички застосування ефективних інструментів для віддаленої (онлайн) роботи.

Перелік компетентностей

Підвищення кваліфікації практичних психологів закладів освіти передбачає вдосконалення набутих та розвиток нових компетентностей (загальних і професійних), необхідних для ефективного використання психолого-педагогічних методів та інструментів роботи з психологічною травмою, обумовленою воєнним станом.

ЗК 01. Громадянська компетентність - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, брати участь у діяльності громади та у прийнятті рішень на всіх рівнях, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

ЗК 02. Соціальна компетентність - здатність до конструктивного спілкування в різних середовищах, співпрацювати в командах, вести діалог та переговори, критично оцінювати соціальні події і явища, ефективно взаємодіяти з іншими людьми, налагоджувати ефективну міжособистісну комунікацію, спілкуватись із працівниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК 03. Цифрова компетентність - здатність використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології під час професійної діяльності, технічного фільтрування, оцінки, створення, програмування та обміну цифровим досвідом, в тому числі для організації дистанційної роботи, захищати інформацію, зміст, особисті дані.

ЗК 04. Особистісна та навчальна компетентність - здатність до професійного розвитку, навчання протягом життя.

ЗК 09. Етична компетентність - здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, формулювати результати дослідження в термінах і поняттях прийнятих у психологічній науці та практичній психології, дотримуватись принципів надання психологічної допомоги (не нанесення шкоди, об'єктивності, конфіденційності, поваги до клієнта, необхідності та достатності наданої інформації), діяти на основі етичних міркувань (мотивів), доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності.

Очікувані результати підвищення кваліфікації передбачають здобуття таких знань, умінь та навичок:

- усвідомлено використовувати Модель комплексного надання послуг з охорони ПЗПСП практичним психологом закладу освіти в умовах війни та постконфліктний період;

- керуватися у своїй професійній діяльності порядком інтеграції послуг з охорони ПЗПСП на різних рівнях освіти;

- брати активну участь та сприяти ефективній командній роботі;

- добирати та використовувати діагностичний інструментарій;

- застосовувати справедливі практики для різноманітних категорій здобувачів освіти у наданні індивідуальних або спеціалізованих послуг з ПЗПСП;

- впроваджувати дистанційні форми психосоціальної підтримки та освіти у важкодоступних місцях в умовах воєнного стану;

- використовувати набуті знання і матеріали для навчання практичних психологів у системі освіти, здійснювати супервізію.

Зміст програми та форми роботи

Зміст Програми складається з теоретичної, практичної підготовки практичних психологів, а також виконання ними самостійної роботи.

Теоретична частина Програми зорієнтованої на оволодіння практичними психологами основними категоріями та поняттями, компетентостями щодо огляду національних та міжнародних програмних документів, стратегій, керівних принципів та планів з збереження ПЗПСП у контексті збройних конфліктів посилення професійного потенціалу практичних психологів змішане та дистанційне навчання (телепсихологія) в умовах воєнного стану.

Зміст **практичної складової** Програми передбачає формування здатності та готовності практичних психологів до:

- визначення бар'єрів для надання послуг зі збереження ПЗПСП в освітніх установах під час воєнного стану;
- сприяння створенню безпечного та комфортного освітнього середовища під час воєнного стану (травмо-інформовані класи, травмо-чутливе викладання);
- зміцнення систем внутрішньої комунікації (на індивідуальному, груповому та системному рівнях) для вибору та оцінки втручань;
- застосування методів систематизації запитів на послуги учасників освітнього процесу;
- впровадження стратегій співпраці міждисциплінарної команди у сфері збереження ПЗПСП;
- здійснення міжсекторального перенаправлення та методи такого перенаправлення;
- визначення переваг та недоліків використання інструментів телепсихології;
- навички фасилітації у змішаному та дистанційному навчанні;
- альтернативні цифрові рішення в умовах обмеженого доступу.

Практичні завдання виконуються слухачами під час практичних занять, що передбачені навчально-тематичним планом Програми.

Самостійна робота містить завдання, спрямовані на вивчення нормативно-правових актів та методичних рекомендацій щодо надання послуг зі збереження ПЗПСП в закладах освіти під час воєнного стану, впровадження психолого-педагогічних методів та інструментів роботи зі збереження психічного здоров'я.

Зміст Програми складається з 4 модулів, 12 взаємопов'язаних тем. На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест, який складається з 50 тестових завдань, одне тестове завдання оцінюється

в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники – 100 балів. Прохідний бал – 75. Учасники, які успішно склали тест, отримують сертифікат.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми складає: 45 годин, з них: 14 год. – лекційні заняття, 20 год., – практична робота, 9 год., самостійна робота, 2 год., підсумкові заходи.

Навчально-тематичний план

Назва теми	Кількість годин				
	лекції	практичні заняття	самостійна робота	підсумковий тест	усього
Модуль 1. Огляд національних і міжнародних програмних документів, стратегій, керівних принципів та планів з питань ПЗПСП у контексті збройних конфліктів					
Тема 1.1. Огляд та аналіз стану ПЗПСП в Україні	2	-	2	-	4
Тема 1.2. Надання послуг зі збереження ПЗПСП через багаторівневу модель у контексті роботи практичного психолога в закладі освіти	-	2	1	-	3
Тема 1.3. Розуміння ролі суб'єктів освіти в наданні послуг зі збереження ПЗПСП (з урахуванням специфіки системи освіти в Україні)	-	2	1	-	3
Разом за модулем	2	4	4	-	10
Модуль 2. Посилення професійного потенціалу практичних психологів					
Тема 2.1. Визначення бар'єрів на шляху надання послуг зі збереження ПЗПСП та створення безпечного і комфортного середовища в освітньому середовищі в умовах збройного конфлікту	2	2	-	-	4
Тема 2.2. Системи внутрішньої комунікації,	2	2	-	-	4

методи систематизації перенаправлень та стратегії міждисциплінарної командної співпраці в освітньому середовищі					
Тема 2.3. Супервізія як інструмент професійної підтримки та професійного розвитку	-	2	1	-	3
Разом за модулем	4	6	1	-	11
Модуль 3. Діагностичні інструменти та інтервенції для практичних психологів в освітньому середовищі					
Тема 3.1. Діагностичні інструменти та протоколи для виявлення стресу та ПТСР	2	2	-	-	4
Тема 3.2. Діагностичні інструменти, психологічне та кризове консультування, самопомога.	2	2	1	-	5
Тема 3.3. Справедливі практики для різних груп здобувачів освіти (інвалідність, гендер, внутрішньо переміщені особи (ВПО)) та інтервенції, чутливі до різноманіття.	-	2	1	-	3
Разом за модулем	4	6	2	-	12
Модуль 4. Інструменти дистанційної роботи практичного психолога в умовах збройного конфлікту					
Тема 4.1. Інструменти для дистанційної роботи практичного психолога в освітньому середовищі в умовах збройного конфлікту	2	2	-	-	4
Тема 4.2. Порівняння та критерії вибору онлайн-платформи	2		1	-	3

Тема 4.3. Використання цифрових технологій для підвищення ефективності психологічної підтримки в умовах обмеженого доступу	-	2	1	-	3
Разом за модулем	4	4	2	-	10
Підсумкові заходи	-	-	-	2	2
Усього	14	20	9	2	45

Розподіл годин за видами діяльності є орієнтовним. Кількість годин на вивчення окремих тем може змінювати інституція — суб'єкт підвищення кваліфікації — у межах часу, передбаченого нормативними документами та Програмою, з урахуванням індивідуальних запитів та професійного досвіду практичних психологів.

Вибір форми організації освітнього процесу, методів і засобів навчання для досягнення результатів навчання, визначених Програмою, здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації.

Система та критерії оцінювання результатів навчання практичних психологів визначаються суб'єктом підвищення кваліфікації, а також визначає систему та критерії оцінювання результатів навчання.

ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

Модуль 1. Огляд національних і міжнародних програмних документів, стратегій, керівних принципів та планів з питань ПЗПСП у контексті збройних конфліктів

Тема 1.1. Огляд та аналіз зі збереження ПЗПСП в Україні.

Нормативно-правова база, що регулює діяльність у контексті збереження ПЗПСП практичним психологом закладу освіти. Базові засади збереження психічного здоров'я та психосоціальної підтримки учасників та учасниць освітнього процесу в умовах збройного конфлікту. Поточний контекст для надання ефективної психосоціальної підтримки. Взаємовпливи чинників, зумовлених війною, у сфері освіти. Типові проблеми із психічним здоров'ям під час війни. Заходи й втручання, функції практичного психолога на різних рівнях освітнього середовища. Багаторівнева модель на міжсекторальному та освітньому рівнях.

Тема 1.2. Надання послуг зі збереження ПЗПСП через багаторівневу модель у контексті роботи практичного психолога в закладі освіти.

Особливості надання послуг зі збереження ПЗПСП через багаторівневу модель. Принципи ПЗПСП в роботі практичного психолога з урахуванням особливостей системи освіти в Україні. Порівняльний аналіз застосування принципів ПЗПСП в роботі психолога закладу освіти. Основні принципи освіти під час надзвичайних ситуацій та криз для вибору ефективних втручань.

Тема 1.3. Розуміння ролі суб'єктів освіти в наданні послуг із ПЗПСП (з урахуванням специфіки системи освіти в Україні).

Роль суб'єктів освітньої діяльності у наданні послуг зі збереження ПЗПСП, ознайомитися з особливостями освітніх психосоціальних інтервенцій в умовах війни. Аналіз заходів, які вживаються адміністрацією закладів освіти для надання психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу. Роль медичних працівників у закладах освіти під час війни. Роль вчителів-предметників у збереженні ПЗПСП. Роль практичного психолога як ключової фігури у наданні психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу.

Механізми надання екстреної психологічної допомоги. Фактори, які необхідно враховувати практичному психологу під час надання екстреної психологічної допомоги.

Модуль 2. Посилення професійного потенціалу практичних психологів

Тема 2.1. Визначення бар'єрів на шляху надання послуг зі збереження ПЗПСП та створення безпечного і комфортного середовища в освітньому середовищі в умовах збройного конфлікту.

Бар'єри в наданні послуг з охорони ПЗПСП в закладах освіти в умовах збройного конфлікту. Стратегії і принципи створення безпечного та комфортного освітнього середовища, його значення в реаліях воєнного стану. Роль практичного психолога у створенні в закладі освіти безпечного та комфортного освітнього середовища (кодекс безпечного освітнього середовища). Методи аналізу освітнього середовища закладу освіти відповідно до індикаторів безпеки. Допомога здобувачам освіти у стані ПТСР і педагогам у здійсненні травма-чутливого викладання у травма-інформованих класах.

Тема 2.2. Системи внутрішньої комунікації, методи систематизації перенаправлень та стратегії міждисциплінарної командної співпраці в освітньому середовищі.

Системи внутрішньої комунікації на різних рівнях: особливості побудови та зміцнення. Організація співпраці з іншими фахівцями. Застосування методів оцінки та збору даних для систематизації запитів. Механізми співпраці в міждисциплінарній команді. Методи міжсекторального перенаправлення.

Тема 2.3. Супервізія як інструмент професійної підтримки та професійного розвитку.

Поняття «супервізор» та «супервізія» в діяльності практичного психолога. Цілі та завдання супервізії практичних психологів. Основні принципи проведення супервізії. Ключові функції супервізора. Етапи підготовки та правила проведення супервізії. Алгоритм проведення індивідуальної супервізії. Механізми проведення групової супервізії. Характеристика супервізійного простору.

Модуль 3. Діагностичні інструменти та інтервенції для практичних психологів в освітньому середовищі

Тема 3.1. Діагностичні інструменти та протоколи для виявлення стресу та ПТСР.

Діагностичні інструменти. Стресові реакції у дітей: особливості виявлення. Стресові реакції у дітей дошкільного та шкільного віку: особливості їх аналізу. Методи та протоколи діагностики стресу, тривоги та ПТСР. Принципи та методи кризового втручання.

Тема 3.2. Діагностичні інструменти, психологічне та кризове консультування, самодопомога.

Стандартизовані діагностичні процедури та інструменти, що використовуються в навчальному закладі. Етичні стандарти та кодекси практичних психологів. Визначення та етапи кризового консультування. Принципи та стратегії фасилітації кризового консультування. Попереджувальні ознаки вигорання та стратегії самодопомоги.

Тема 3.3. Справедливі практики для різних груп здобувачів освіти (інвалідність, гендер, внутрішньо переміщені особи (ВПО)) та інтервенції, чутливі до різноманіття.

Основні проблеми, які спричиняють вразливість здобувачів освіти. Реакції на травмуючі ситуації, пов'язані з війною. Визначення потенційних джерел стресових факторів. Рекомендації практичним психологам закладів освіти щодо застосування інтервенцій, чутливих до різноманітності.

Модуль 4. Інструменти дистанційної роботи практичного психолога в умовах збройного конфлікту

Тема 4.1. Інструменти для дистанційної роботи практичного психолога в освітньому середовищі в умовах збройного конфлікту.

Особливості дистанційного консультування психологами в умовах збройного конфлікту. Види дистанційних технологій у роботі практичного психолога. Інструменти дистанційної роботи. Переваги та недоліки використання інструментів телепсихології. Рекомендації практичним психологам закладів освіти щодо планування дистанційної роботи.

Тема 4.2. Порівняння та критерії вибору онлайн-платформи.

Онлайн-платформи та інструменти, які доцільно використовувати в роботі практичного психолога. Критерії вибору онлайн-платформ практичними психологами.

Особливості організації консультування онлайн. Навички фасилітації в умовах змішаного та дистанційного навчання. Способи підтримки розвитку навичок самоорганізації практичними психологами.

Тема 4.3. Використання цифрових технологій для підвищення ефективності психологічної підтримки в умовах обмеженого доступу.

Додатки для психічного здоров'я, що забезпечують психологічну підтримку в освітньому процесі в умовах обмеженого доступу. Переваги додатків для сну та медитації як стратегії зниження рівня стресу. Подкасти про психічне здоров'я як інструмент психологічної підтримки.

**Генеральний директор
директорату дошкільної,
шкільної, позашкільної
та інклюзивної освіти**

Олег ЄРЕСЬКО